

Az első magyar katolikus Szent Biblia egy példányának restaurálása papíröntéssel

Benedek Éva Mária

1. kép A Káldi féle Szent Biblia

„SZENT BIBLIA az egész kereszténységben bé-vött régi deák bötüböl magyarra fordította a Jézus alatt vitézkedő társaság-béli nagy-szombati Káldi György pap. Bécben, nyomtatta Formika Máté, 1626.” (1. kép)

A biblia fordítását Káldi, 1605-ben Pázmány Péter érsek felszólítására kezdte és első kéziratát feltehetően korábbi fordításkísérletek felhasználásával két év alatt készítette el. A latin Vulgata alapján készült fordítását végleges formában Pázmány Péter, Bethlen Gábor, a bécsi kincstár és mások anyagi támogatásával nyomtatták. Műve a legelső nyomtatásban megjelent, katolikus szerzőtől nyomtatott teljes magyar biblia. Hatása a magyar nyelv fejlődésére a református Károlyi Bibliáéhoz hasonló.

A tárgy leírása

A Csíki Székely Múzeumban található Biblia példányok alapján következtethetünk arra, hogy a restaurálásra szánt könyvnek, a hiányzó vaknyomásos díszítésű bőrkötését 17. századi felvidéki műhelyben készítették. A könyv lapjai merített papírból készültek, jól láthatóak a szitanyomok és a vízjelek. A betűnyomást fekete nyomdafestékkal, magas nyomáson végezték. A könyvtestet négy darab kenderzsineg dupla bordára varrták. Mérete: 300x180x90 mm.

A tárgy állapota

A könyv előéletét nem ismerjük, jelenleg magántulajdonban van. Valószínű hányattatott sorsa volt, erről tanúskodik tönkrement állapota. (2. kép, lásd a képtáblát) A könyv első és hátsó lapjai leestek, szétszakadtak, meggyengültek. A leszakadt lapok mállottak, porlóak, hiányosak, az egész könyv piszkos volt. Valószínű a biblia nedves környezetbe került. A magas relatív páratartalom következtében a papír rostjai megduzzadtak. Valószínű, hogy elszaporodtak a mikroorganizmusok, mert a jó minőségű rongy cellulózból készült papírt is tönkretették. A hiányok mentén a könyv lapjai lila színűvé változtak, a penészgomba enzime által kibocsátott és a rostok közé beivódott festékanyagtól. Ez sajnos egy visszafordíthatatlan folyamat. A könyv lapokon foxing foltok is láthatóak. A könyv gerincéről a ragasztott oromszegő és bordaközi kasírozó anyag is csak részben maradt meg. Ez a Szent Biblia csak a 23-ik számozott oldallal kezdődik, így jelen tanulmányban az első képen bemutatott címlap egy másik ugyanilyen bibliáé.

A könyv anyagvizsgálata, konzerválása, restaurálása

A tárgy állapotát rögzítő fotók elkészítése után összeállítottam a restaurálási tervet.

Fontosnak tartottam a papír savasságának mértékét, pH értékben meghatározni. A rongy cellulózból készült merített papír is válhat savassá, a kedvezőtlen környezeti hatások, a légkör szennyezőanyaga (por, korom, kén-dioxid, kén-hidrogén) által. A méréshez

indikátor papír állt csak rendelkezésemre, ezzel 5,5-5,7 közötti pH értéket mértem.

A konzerválási munkálatokat a tisztítással kezdtem. A könyv ép részét nem tartottam érdemesnek szét-szedni. Így a könyvtesten puha szőrű ecsettel és radírpor segítségével száraz tisztítást végeztem. A könyv-lapok szemmel láthatóan tisztultak, csak a mikroorganizmusok által előidézett színváltozásokat nem sikerült eltüntetni. A gyenge megtartású, szétesett lapok széleit Klucel M (hidroxipropil-cellulóz) 2%-os izopropil-alkoholos oldatával kentem át. Ez egy keveset erősítette a penész által meggyengített részeket. Miután sorba igazítottam a könyv lapjait és látván a nagy méretű hiányokat, a kiegészítést gépi papíröntéssel terveztem.

A gépi öntés alkalmazható a nagyobb részek hiányainak pótlására és a gyenge elvékonyodott felületek megerősítésére. A papíröntés, a restaurálás azon folyamata, amikor vákuum alkalmazása mellett papírpéppel egészítjük ki a hiányokat. Az öntéshez leggyakrabban gyapot linter cellulózt, szulfátos fenyőcellulózt és lombosfa-cellulózt használnak. A különféle cellulózokat különböző (30-50 SR, 13 SR, 30-35 SR) körüli értékre örlik.

Ezúton mondok köszönetet Barkó Gábor budapesti restaurátornak, amiért az általa elkészített papíröntőgép tervét és leírását rendelkezésünkre bocsátotta. Ennek alapján Szabó András igazgató közreműködésével mi is elkészítettünk egy papíröntőt. (3. kép, lásd a képtáblát)

A papíröntő egy alsó és felső alumínium kádból áll. Egymás fölötti elhelyezését egy vas vázkeret biztosítja. A felső kád - ahol a műveletet végezzük - vízszintesen kettéosztott egy perforált inox lappal és egy szitával. Erre helyezük egy kiemelhető műanyagszitával együtt a kiegészítendő könyvlapokat. (4. kép, lásd a képtáblát) Hogy öntés közben el ne mozduljanak a lapok, leszorítjuk és azt a részt, ahol nem szükséges a cellulózpép lerakódása, letakarjuk. (5. kép, lásd a képtáblát) Az alsó tartályból lassan felpumpáljuk a vizet a felső tartályba és a fenyő és gyapotcellulózból foszlott rostpépet beleöntjük majd kézzel eloszlatjuk a könyvlapok tetején. (6. kép, lásd a képtáblát) Egy szelep segítségével megkezdjük a víz visszaengedését az alsó tartályba. A keletkező vákuum a könyvlapok lyukas, sérült részein erősebb szívóhatást fejt ki, mint az ép részekén. Így a cellulózrostok fennmaradnak a szitán és ezzel már megtörtént a hiányzó részek kiegészítése. (7. kép, lásd a képtáblát) A biblia restaurálása során a fent ismertetett műveletek elvégzése

után a műanyagszitával együtt kiemeltem a kiöntött lapokat majd filc és szívópapír között préseltem, szárítottam. Féliszáraz állapotban utántenyevezést végeztem a lapok mindkét oldalán. Erre a célra Glutofix 600 (metil-cellulóz) 2%-os desztillált vizes oldatát használtam, az esetleges további penészfertőzés ellen Preventol CMK (para-klór-meta-krezol) 2,5%-s izopropil-alkoholos oldatát kevertem az enyvező anyagba. (8. kép, lásd a képtáblát) Végso szárítás és préselés után az ívekből összeállítottam a füzeteket. A szét szedett könyvtest dupla kenderbordáit meghosszabbítottam, hogy hozzá tudjam fűzni a restaurált íveket. Mivel a könyv első és hátsó részéből is több lap hiányzik, japán papírból dupla előzékot tettem és hozzáfűztem az ívekhez. Savmentes vastag kartonból könyvtáblát készítettem és a korhoz hűen a kenderbordák segítségével illesztettem a könyvtesthez. Új oromszegőt ragasztottam. A bordaközi kasírozásra több rend vastag japán papírt használtam. A könyv egészbor borítást kapott. A szélein leserfelt (vékonyított) bőrt Planatol BB Superior (vizes diszperziós műanyagragasztó) és rizskeményítő keverékével húztam fel a táblára. Az előzékot Glutofix 600 és keményítő 1:1 arányú keverékével kiragasztottam a tábla belső oldalára.

Befejezésként savmentes kartonból védődobozt készítettem, amelyet szűrő papírral béleltem ki.

Bízom abban, hogy a restaurálás során egy nagyértékű, a nemzeti vagyon részét képező műkincset sikerült megmentenem a pusztulástól. (9. kép, lásd a képtáblát)

Irodalom

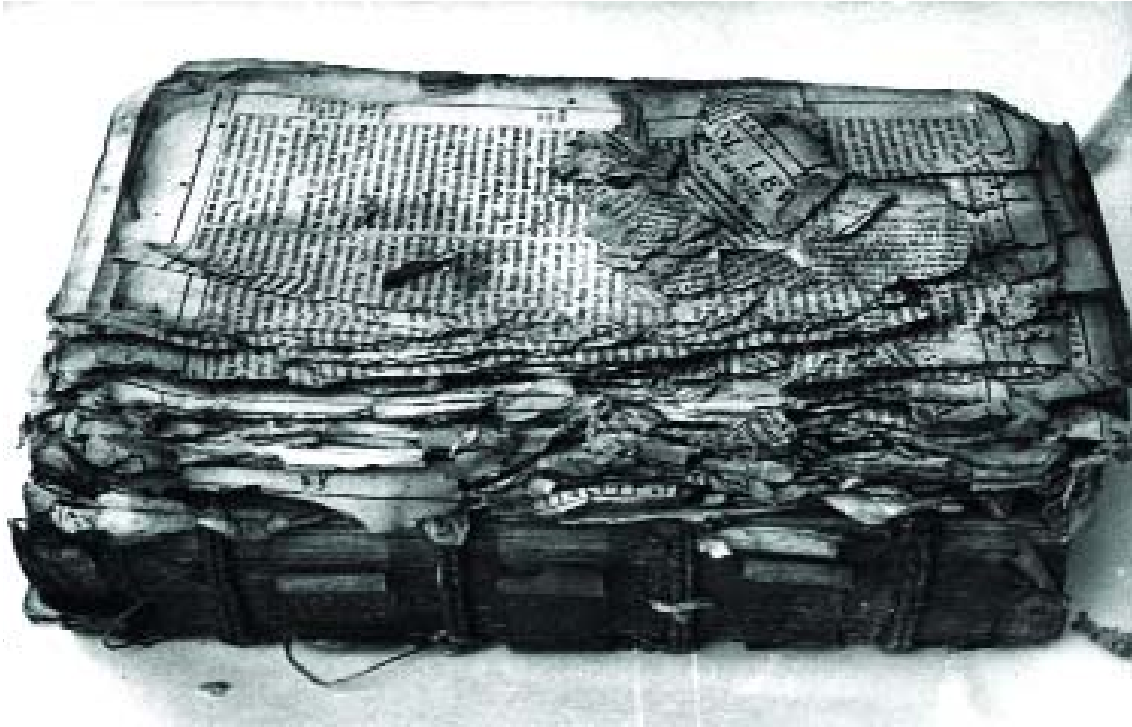
Kastaly Beatrix - Simon Imola: A sérült papír kijavítása és a papír anyagának megerősítése, Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, 1992. 9-12 o.

Muckenhaupt Erzsébet: A Csíksomlyói Ferences Könyvtár Kincsei, Balassi Kiadó, Budapest, Polis Könyvkiadó, Kolozsvár, 1999. 189. o.

Régi Magyarországi nyomtatványok. Második kötet 1601-1635, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1983. 1352 Scripta manent: A papír és könyvrestaurálás műhelytitkai, Budapest, 1998. 9-10., 21., 39. o.

Tímárné dr. Balázs Ágnes: Műtárgyak szerves anyagának felépítése és lebomlása, Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 1993. p. 84., 119 - 124.

Benedek Éva Mária
Okl. papír-bőrrestaurátor művész
Muzeul Secuiesc,
4100 Mircurea Ciuc, Str. Cetatii nr. 2

2. kép A könyv restaurálás előtt

9. kép A restaurált könyv

3. kép A papírontógép

4. kép A kiegészítendő lap

5. kép Az öntés előkészítése, leszorítás

6. kép Az öntés

7. kép A restaurált könyvlap

8. kép Utánnyvezés